

Målnummer:	B4647-04	Avdelning:	1
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2005-04-25		
Rubrik:	Fråga om förorening av mark, vatten och luft var att anse som grovt miljöbrott samt om påföljd för brottet.		
Lagrum:	29 kap. 1 § miljöbalken (1998:808)		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJA 1992 s. 190• NJA 1999 s. 561• NJA 2002 s. 265• NJA 2003 s. 307		

REFERAT

Helsingborgs tingsrätt

Allmän åklagare väckte vid Helsingborgs tingsrätt åtal mot L.E., född 1936, för grovt miljöbrott enligt följande gärningsbeskrivning: L.E. har omkring den 3 juli 2000 på fastigheten Ebbarp 1:3 inom Helsingborgs kommun, omedelbart invid Hasslarpsån, först hållt ut och därefter försökt elda upp farligt avfall i form av betydande mängder bekämpningsmedel/fenoxysyror, burkar med färgrester och spillolja. Av de bekämpningsmedel/fenoxysyror som handhafts på ovan angivet sätt är några förbjudna att användas i Sverige. - L.E. har härigenom uppsåtligen förorenat mark, vatten eller luft på ett sätt som medför eller kan medföra sådana hälsorisker för människor eller sådana skador på djur eller växter som inte är av ringa betydelse eller annan betydande olägenhet i miljön. - Brottet är grovt med hänsyn till förfaringssättet, då det vållat eller kunnat vålla varaktiga skador av stor omfattning och då gärningen varit av särskilt farlig art.

Tingsrätten (ordförande rådmannen Marie Hartman) anförde i dom den 19 maj 2003:

Domskäl

L.E. har vidgått att han den 3 juli 2000 tänt eld på avfall samt på ca 15 förvaringskärl om 25-30 liter med rester av spillolja men han har förnekat att han skulle ha gjort sig skyldig till grovt miljöbrott. Han har tillagt att han ej hanterat några bekämpningsmedel. Den gärning han medgett ansvar för bör bedömas som ringa brott mot MB.

Åklagaren har till utveckling av åtalet anfört:

Omkring den 3 juli 2000 kände B.P., som äger Backagården i Hasslarp, en lukt av bekämpningsmedel, som han kände igen från BT-Kemitiden. Åtta eller tio

dagarna senare fann han en eldningsplats där någon eldat avfall samt tunnor med okänt innehåll. Eldningsplatsen låg ca 100 meter från den fastighet som L.E. äger tillsammans med sin bror. En mindre markväg och en cementbro leder från husen på fastigheten till eldningsplatsen. Platsen är omgiven av avvattningsdiken på tre sidor och Hasslarpsån på den fjärde sidan. B.P. ringde Miljökontoret. L.-Å.F. från Miljökontoret besökte platsen och fann en avfallshög med ett stort antal behållare och fat som någon försökt elda upp. Det luktade starkt av bekämpningsmedel. På en etikett stod Hormotex 250. Burkar hade öppnats och rester av olika kemiska medel hade hällts ut. Det låg pulver och rester på marken. Eldningsplatsen låg alldeles invid Hasslarpsån och ett par rännilar av vätska hade runnit från eldningsplatsen ner i åvattnet. En grå rännil ledde ner i ett dike, som leder ut i ån. Den 4 augusti gjordes en teknisk undersökning. Platsen fotograferades och sex prover togs. L.-Å.F. inspekterade platsen den 3 augusti 2000.

Sex prover från jord och vatten i ån har analyserats. Resultaten har redovisats i förundersökningsprotokollet. Det framgår sammanfattningsvis att man påträffat ämnena bentazon, isoproturon, metazaklor, DNOC, terbutylazin, som är bekämpningsmedel för ogräs, diklorfenoxisyra, 2,4,5-triklorfenoxisyra, MCPA, diklorprop och mecoprop som är fenoxysyror.

L.E. har kompletterat sakframställningen:

Platsen har använts som eldningsplats i många år. Analyserna av proverna visar att även ett prov, som togs uppströms i ån, visar spår av bekämpningsmedel, isoproturon och metazaklor. Det är alltså ovisst vad ån innehåller normalt. L.E. har under många år odlat fågelfrön i närheten av eldningsplatsen. Många fågelvänner kommer och hämtar vippor med frön och fryser in. Det finns alltså viss trafik till platsen och andra kan ha dumpat avfall där. L.E. sprutade fågelfälten med MCPA bara några dagar före provtagningen. Hans bror, G.E., har den utbildning som krävs för att man skall få hantera bekämpningsmedel. Han ansvarar för allt sådant handhavande på de gårdar bröderna äger och brukar tillsammans.

L.E. har hört över åtalet uppgett: Han är lantbrukare och bor ibland på den aktuella fastigheten. Han odlar betor, havre, korn, ärtor, raps m.m. Dagen innan proverna togs besprutade han fälten med fågelfrön med bekämpningsmedlet MCPA. Det kommer ofta folk med bil till de fälten. De stannar vid logen och promenerar över cementbron. Det är fågelvänner och en av dem heter J. Han minns inte något förnamn och inte något mera namn. Ibland har han fått någon krona för sina fågelfrön. - På gården används godkända bekämpningsmedel. Det är hans bror G.E. som har hand om detta. Själv har L.E. aldrig besprutat något utom fågelfältet. Han besprutade fältet men inte direkt på eldningsplatsen. Ibland har de väl haft bekämpningsmedel som blivit över. Leverantörer som Beyer och Gullvik tar tillbaka sådant. Det är G.E. som har haft all kontakt med dem. - L.E. fick besök av L.-Å.F. i augusti

2000. L.-Å.F. var inne i huset och frågade vem som eldat. Han var hätsk i tonen. L.E. svarade att han eldat oljetunnor. Han hade eldat 20-25 liters tomma tunnor, eventuellt kunde det ha funnits smet inuti dem. Det var spillolja som kom från maskiner. Han hade tömt tunnorna och lämnat avfallet till Lantmännen men det kunde ju ha funnits rester i tunnorna. Eventuellt kan det också ha funnits bekämpningsmedel i dem. Han har absolut inte sagt till L.-Å.F. att han skulle ha städat ut förråd med bekämpningsmedel och eldat upp det. Nu är det så länge sedan att han inte minns exakt vad han sade men så var det inte. - Högen på eldningsplatsen hade legat sedan februari. Dagen efter L.-Å.F:s besök gick han och hans bror till platsen. De såg då de fyra stora faten. Nästa dag låg där fem fat. Han är hundra på att han inte sett dem tidigare. Han har aldrig sett skador på marken. - L.E. hade tagit kärlen med olja från Hjälmshults kungsgård. Han borde nog ha lämnat in resterna av spilloljan. Det är emellertid mycket dålig upplysning om vad man skall göra. Det är inte lätt för en vanlig människa att ta reda på det.

B.P. har berättat: Han driver en gård 500-600 meter från E:s. Han är lantbrukare och har suttit i Miljönämnden i Ängelholm. I slutet av juni 2001 lade han märke till att det om kvällarna luktade bekämpningsmedel. Han kände igen lukten för han hade känt den när han körde förbi BT-Kemi för många år sedan. Det luktade Hormoslyr. De moderna medlen för ogräsbekämpning luktar inte så. En dag gick han ut för att se efter flyghavre. Då kände han lukten igen. Han gick efter näsan och kom till ett risupplag nära E:s boningshus. Det var ett anskrämligt upplag och det låg precis väster om Hasslarpsån. Han kunde inte komma över ån men han kunde se dunkar och några riktigt stora fat. På det stod det Hormotex 250. Eldningsplatsen låg 8-10 meter från ån. Runt den är det EU-träda, alltså ingen odling.

L.-Å.F. har berättat: Den 13 juli 2001 kom en anmälan från B.P. som känt obehaglig lukt från eldning på L.E:s fastighet. L.-Å.F. begav sig ut men fann inte själv platsen. B.P. visade honom var det var. Man körde E:s farväg till husen på E:s gård och sedan var det en brant backe ned mot Hasslarpsån. Det går inte att köra ner till platsen med vanlig bil. Där fanns traktorspår. Vägen var lerig och det var halt. - På platsen fanns ett betydande upplag av avfall. Högen mätte ca 8x8 meter och det var ett 20-30 cm tjockt lager av aska. Det var ris, gödsel, minst fyra stora fat, ett 15-tal mindre 25-30-litersfat, samt minst 7 flata burkar. Ett stort antal lock låg avtagna på en plats och det fanns högar av okända substanser. Det hade regnat och den brand som skett hade påverkat högen. Någon hade hållt ut pulver. Det fanns burkar med färgslattar och det var uthållt färg. Mot ån gick spår av två rännilar där något runnit ner i vattnet. Vid ett dike intill var gräs avbränt som av något kemiskt. - L.-Å.F. gick upp på gården och träffade L.E. Han talade med honom och sade som det var; att han var miljöinspektör och att han sett att någon okänd eldat. L.E. sade att han gjort det själv. Han berättade att han städat ut ett gammalt förråd och kört diverse gods på traktorsläp och eldat det. Han sade också att han inte visste vad han hade eldat och att han inte kände igen de fyra största faten. På ett av dem stod det Hormotex 250, som är ett bekämpningsmedel som

förbjöds år 1977. Det kan förändras så att det ger upphov till andra ytterst giftiga ämnen. MCPA är ett ämne som liknar Hormotex 250. Det är oerhört giftigt även om det är tillåtet. En ppm - en partikel per miljon, är tillräckligt för att orsaka akut fiskdöd. Bentazon är giftigt och här var det fråga om höga värden. Triklorfenoxisyra är ett avlövningsmedel som användes i Vietnam under namnet Agent Orange. Det ingick också i hormoslyr, som användes i Sverige på 60-talet. Det kallas även 2,4,5 T och det är förbjudet här sedan 1977. Det är ovanligt att man hittar detta ämne och halterna var anmärkningsvärt höga. Kresol är ett kraftigt gift som kan syntetiseras till dioxin vid förbränning. Dioxin är ett av de 12 farligaste gifter man känner till. Samtliga gifter är cancerframkallande och mutagena. Vid legal användning skall man hålla en skyddszon mot vatten om 6 meter. Här har man funnit höga halter av dioxiner. - L.-Å.F. tog fotografier och den 4 augusti tog han fler fotografier samt prover på mark och vatten. - Det kunde ha varit bättre referensprov men man kan ändå se att här fanns på området oerhörda mängder giftiga ämnen som man vet ger upphov till stora miljöskador. - Vid undersökning i ån fann man extremt litet fisk. Vid eldning påverkas gifterna så att de blir lättrörliga. De sprids i vatten och i luft. - Bröderna E. är registrerade för legal avfallshantering efter denna händelse, den 8 augusti 2000. De har inte dessförinnan haft kontakt med dem som tar om hand sådana här gifter. Kostnaden för att bli av med dem är från 700 kr per kilo och uppåt. A.S., som tidigare varit anställd på Kemikalieinspektionen, har i målet yttrat sig om de påträffade ämnenas farlighet: Proverna togs tre veckor efter utsläppet och det är en lång tid. I jorden har nedbrytning påbörjats. När utsläppet skedde var halterna högre och dessutom har eldning skett. Vad som kan kallas "dagmaskdata" saknas. - Om man håller ut 0,5 liter tetracyclin i en sjö vars yta är 1 ha och som är 0,5 meter djup dör hälften av alla organismer i sjön. Här har det varit fråga om flera olika gifter, vilket bör göra att effekten blir större. De påträffade halterna är anmärkningsvärt höga.

T.S. har vittnat: Han är docent i organisk kemi och arbetar på Kemikalieinspektionen. Påträffade mängder dioxin, 8,7 enheter, är en hög siffra. Tidigare i landet är det högst uppmätta värdet 11 enheter. Dioxiner är starka gifter som lagras i fettvävnader och som följer näringskedjan. De bildas vid förbränning av bekämpningsmedel. De bryts ner mycket långsamt. De orsakar cancer och de är mutagena. Man kan säga att här har man gjort precis som man inte ska.

G.E.: Han är synskadad efter felaktiga laserbehandlingar av sina ögon. Han kan inte se att läsa. Han har haft ansvaret för bekämpningsmedel i brödernas lantbruk. De har lämnat tillbaka alla överblivna rester av bekämpningsmedel till Gullvik, som tagit emot även öppnade förpackningar. Spillolja har Lantmännen hämtat. Dunkar har lämnats på Filborna. De har förvarat bekämpningsmedel på Hjälmshults kungsgård. Det de använt har varit godkända medel. De har också haft 25-litersdunkar med spillolja. De har aldrig hanterat 100-litersdunkar. Platsen som är aktuell i målet har använts som avfallsplats sedan 50-talet. Där tvättade man maskiner och eldade.

Marken runt om har legat i träda. Den smala gång som leder till platsen kan man inte köra på med tyngre maskiner och därför kan man inte odla där.

Tingsrättens bedömning

Den plats där eldningen skett ligger avsides och är svår att nå med bil. Sannolikheten för att någon utomstående kört dit ett antal gifttunnor, däribland fyra tunnor med en sammanlagd volym av 400 liter, som han dolt så väl att L.E. av misstag eldat upp dem är så liten att tingsrätten utesluter denna möjlighet.

L.-Å.F. saknar varje anledning att lämna oriktiga uppgifter om vad L.E. sagt. Tingsrätten sätter därför tilltro till vad han sagt om L.E:s uppgifter vid deras möte.

Tingsrätten finner genom utredningen i målet och genom L.-Å.F:s uppgifter styrkt att L.E. röjt upp i ett gammalt förråd på en annan gård, kört ett antal behållare med olika bekämpningsmedel till sin avfallsplats och där hållt ut och satt eld på gift och behållare varigenom han spritt innehållet till luft, vatten och mark. Av grannens uppgifter framgår att eldningen pågått under flera dagar. Av utredningen framgår vidare att det rört sig om ytterst giftiga ämnen i stora kvantiteter; området mätte ca 60 kvm. Vid hanteringen har bl.a. höga halter av dioxiner bildats. Dioxiner är bland de giftigaste ämnen vi känner till. L.E. har uppsåtligen förorenat mark, luft och vatten på ett sätt som medfört hälsorisker för människor. Han har härigenom gjort sig skyldig till miljöbrott. Vid bedömningen av om brottet är grovt skall tingsrätten särskilt beakta om brottet vållat eller kunnat vålla varaktiga skador av stor omfattning eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig art.

I målet är upplyst att det område där föroreningen skett är sanerat till förebyggande av skadeverkningar. Om så ej skett skulle varaktiga skador kunnat vållas. Det är dock inte utrett att den skada som kunnat vållas kunnat bli så stor att brottet skall anses som grovt.

Även om brottet inte är grovt är det med hänsyn till att det skett i strid mot allt förnuft och mot alla bestämmelser om hantering av rester av bekämpningsmedel allvarligt. Tingsrätten anser att det är så allvarligt att L.E. måste ådömas fängelsestraff. Vid straffmätningen skall beaktas hans ålder samt den omständigheten att det gått nära tre år sedan gärningen begicks.

Domslut

Tingsrätten dömde L.E. enligt 29 kap. 1 § 1 st. 1 MB för miljöbrott till fängelse 2 månader.

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Såväl åklagaren som L.E. överklagade i Hovrätten över Skåne och Blekinge. Åklagaren yrkade att hovrätten skulle döma L.E. fullt ut för den åtalade gärningen, dvs. med bifall även till påståendet att gärningen medfört eller kunde medföra sådana skador på djur eller växter som inte var av ringa betydelse eller annan betydande olägenhet i miljön, samt att hovrätten skulle bedöma gärningen som grovt miljöbrott. Åklagaren yrkade vidare att hovrätten under alla förhållanden skulle skärpa fängelsestraffet.

L.E. yrkade att hovrätten skulle ogilla åtalet. För det fall hovrätten skulle fälla honom till ansvar för miljöbrott yrkade han att hovrätten skulle bestämma påföljden till dagsböter eller i andra hand till villkorlig dom med dagsböter. Parterna bestred varandras ändringsyrkanden.

Hovrätten (hovrättslagmannen Lars Göran Abelson, hovrättsrådet Boel Havelius och hovrättsassessorn Therese Larsson, referent, samt nämndemannen Margareta Forsberg) anförde i dom den 14 oktober 2004:

Domskäl

Skuld- och rubriceringsfrågan

L.E. har vidhållit sin inställning till åtalet och således förnekat att han skulle ha gjort sig skyldig till annat än att han tänt eld på avfall samt på cirka 15 förvaringskärl om 25-30 liter med små rester av spillolja. Han har gjort gällande att eventuell skada på grund av detta förfarande varit av ringa betydelse och att han därför inte skall fällas till ansvar för brott. Han har förnekat att han på något sätt hanterat bekämpningsmedel eller burkar med färgrester.

L.E. har hörts på nytt, liksom B.P., miljöinspektören L.-Å.F., ekotoxikologen A.S., docenten T.S. och G.E. Vidare har på L.E:s begäran hans bror professorn S.E. hörts i hovrätten.

Den skriftliga bevisning som lades fram vid tingsrätten har åberopats även i hovrätten. Härutöver har L.E. i hovrätten åberopat yttrande den 12 oktober 2003 upprättat av professorn S.E. innehållande bl.a. synpunkter på analysrapporterna i förundersökningen.

Av de av åklagaren åberopade inspektionsprotokollen, upprättade av L.-Å.F., framgår bl.a. att L.-Å.F. den 3 augusti 2000 utförde en inspektion på platsen och att han därvid tog de i målet åberopade fotografierna. Den 4 augusti 2000 tog han tillsammans med polisen sex markprover från olika ställen på eldningsplatsen. De tog vidare vattenprover dels i ett tidvis vattenförande dike

till Hasslarpsån, dels direkt i Hasslarpsån. Den 12 oktober 2000 togs ett referensprov uppströms i Hasslarpsån.

Av de i målet åberopade analysrapporterna framgår bl.a. att man funnit följande bekämpningsmedel/fenoxisyror på eldningsplatsen: diklorprop, MCPA, mecoprop och 2,4,5-triklorfenoxisyra; i Hasslarpsån: terbutylazin, bentazon, 2,4,5-triklorfenoxisyra och MCPA; i diket: bentazon, 2,4,5-triklorfenoxisyra, diklorprop, mecoprop och MCPA samt i referensprovet uppströms i Hasslarpsån: isoproturon, metazaklor, bentazon, 2,4-diklorfenoxisyra och DNOC. Vidare framgår av analysrapport angående dioxinanalys att dioxinhalten i ett jordprov uppgick till 8,7 ppt I-TEQ. Av Kemikalieinspektionens klassificeringslista framgår vissa av de funna ämnenas hälso- och miljöegenskaper.

A.S. har i yttrande från Kemikalieinspektionen uttalat sig om vilka slutsatser som kan dras av analysrapporterna. T.S. har i yttrande från Kemikalieinspektionen uttalat sig angående dioxinanalysen av ett jordprov från förbränningsplatsen.

De hörda har berättat i huvudsaklig överensstämmelse med vad som antecknats i tingsrättens dom, dock med följande ändringar och tillägg. L.E.: Det var inte han, utan hans brors hustru, som besprutade fågelfröfälten med MCPA och detta var den 2 juli 2000. - Avfallshögen, bestående av trädgårdsavfall, ris och grenar, hade han samlat ihop tidigare under året. Vid eldningstillfället på eftermiddagen den 3 juli 2000 strödde han halm över högen och lade sedan på tolv till femton dunkar som tidigare innehållit spillolja. Det hade inte förvarats bekämpningsmedel i dem. Han såg inte att det fanns något annat i högen. Han tände på högen och kunde senare från gården se att elden hade slocknat. Han begav sig inte tillbaka till eldningsplatsen den dagen. Han kommer inte ihåg om han kände lukt av bekämpningsmedel kring den 3 juli 2000. Han vet inte om han vid tidpunkten för eldningen kände till att rester av spillolja är att anse som farligt avfall, men han vet i dag att så är fallet. På grund av utsläpp i kringmiljön har det sedan lång tid tillbaka inte funnits fisk i Hasslarpsån.

B.P.: I slutet av juni 2000 kände han lukt av fenoxisyror, sådana som använts i äldre bekämpningsmedel, under fyra till fem dagar. Han såg inte någon eld eller rök.

L.-Å.F.: När han talade med L.E. sade han inte att han sett någon okänd elda utan att han såg att det var eldat. Vid samtalet uppgav L.E. att han inte visste exakt vad som låg i högen, men han vidgick att det fanns bekämpningsmedel. L.E. visste dock inte vad det var för slag av medel. L.E. sade om medlen bl.a. att det väl inte var farligt. På fråga var bekämpningsmedlen kom ifrån sade L.E. att de kom från ett förråd som han städat i. Dagen efter, när polisen var med, var det L.E. berättade något annorlunda. Också då erkände L.E. dock att

han eldat bekämpningsmedel, även om han inte ville kännas vid de fyra stora faten av vilka ett var märkt Hormotex 250. - I högen på eldningsplatsen fanns hela pulverkakor som passade i formen för de flata trelitersbehållarna. Det luktade bekämpningsmedel från högarna med pulver samt från behållarna. Samtliga behållare, förutom en som innehöll spillolja, var tomma. L.-Å.F. bedömde av det han såg att det var fråga om betydande mängder bekämpningsmedel. Han kan dock inte ange någon exakt mängd. Allt material som fanns i högen var mer eller mindre berört av elden.

A.S.: Hon har svårt att uttala sig om farligheten av de uppmätta halterna eftersom proverna tagits flera veckor efter förbränningen. Hela poängen med bekämpningsmedel är dock att de skall vara farliga och de måste därför användas på rätt sätt. Vid tingsrätten angav hon att om man håller ut 0,5 liter terbutylazin, inte tetracyklin, i en sjö vars yta är 1 ha och som är 0,5 meter djup dör hälften av alla organismer i sjön. Hon kan inte utifrån de uppmätta halterna beräkna vilken mängd bekämpningsmedel det från början varit fråga om.

T.S.: De fenoxisyror som funnits i de prov som tagits på den aktuella platsen har alla innehållit klor. Vid förbränning av kemikalier med klor bildas dioxiner. Största delen finns i flygaskan och röken, och halterna i luften är cirka hundra gånger högre än på marken. Värdena i marken minskar med tiden eftersom det sker en urlakning. Det finns inte någon generell nedbrytningstid för dioxiner. Han har ingen möjlighet att utifrån den uppmätta halten räkna ut hur stor mängd bekämpningsmedel som förbränts. Halterna kan dock inte komma från någon gammal eldning.

G.E.: L.E. har aldrig hanterat bekämpningsmedlen som de använt på gården. De har aldrig använt Hormotex 250.

S.E., som hänfört sig till det ingivna yttrandet av den 12 oktober 2003, har berättat bl.a. följande. Vid användning av bekämpningsmedel förekommer höga halter, vilka efter hand bryts ner. När det, som i detta fall, tas prover från olika ställen är det mycket viktigt att de tas på samma sätt för att de skall bli jämförbara. I förevarande fall är det oklart hur proverna tagits och från vilka ytor. Det borde under utredningen ha tagits fler referensprover. Det är fråga om ett odlingslandskap och proverna visar inget exceptionellt. För det fall de aktuella burkarna skulle ha varit fulla med bekämpningsmedel eller innehållit betydande mängder skulle proverna ha visat helt andra halter. Hovrätten gör följande bedömning.

L.E. har erkänt att han omkring den 3 juli 2000 eldat burkar med rester av spillolja. I målet har framkommit att B.P. vid den tiden känt lukt av bekämpningsmedel. Vidare har L.-Å.F. vid undersökningstillfället känt lukt av bekämpningsmedel i och omkring avfallshögen samt sett vad han uppfattade som kemikaliepulver, spillolja och färg. Med hänsyn härtill samt till

analysrapporterna av markproverna finner hovrätten inledningsvis utrett att det funnits bekämpningsmedel/fenoxysyror, burkar med färgrester och spillolja på eldningsplatsen.

På av tingsrätten anförda skäl finner hovrätten vidare utrett att det är L.E. som tagit farligt avfall i form av bekämpningsmedel/fenoxysyror, burkar med färgrester och spillolja tillsammans med trädgårdsavfall och dylikt till eldningsplatsen invid Hasslarpsån och att han där satt eld på högen. I detta hänseende delar hovrätten alltså till fullo tingsrättens bedömning.

L.-Å.F. har uppgett att det på eldningsplatsen gick att se att kemikaliebehållarna och färgburkarna hade öppnats och att kemikaliepulver och färg hade hällts eller skakats ut på marken. Under ett askskikt på marken återfanns en fuktig kaka av olika sorters bekämpningsmedelspulver. Bland bekämpningsmedelsresterna låg gula flata hela pulverkakor som passade i formen för de flata trelitersbehållare som fanns på platsen. L.-Å.F. har också berättat att ett stort antal lock låg avtagna på platsen för eldningen. Hovrätten finner att det härigenom får anses ha blivit ställt utom rimligt tvivel att L.E. före eldningen hållt ut farligt avfall i form av bekämpningsmedel. Det är också utrett att L.E., som han berättat för L.-Å.F., hållt ut också spillolja på den hög som eldats.

Åklagaren har gjort gällande att det varit fråga om betydande mängder farligt avfall. Ingen av de i målet hörda personerna har ansett sig kunna ange hur stora mängder det kan ha varit fråga om. Det finns inte heller något annat i utredningen som klargör hur mycket farligt avfall som funnits i och utanför burkarna och faten vid eldningstillfället. Det går således enligt hovrättens bedömning inte att fastställa vilka kvantiteter av farligt avfall det varit fråga om och därmed inte heller att det varit fråga om betydande mängder. Av de iakttagelser L.-Å.F. gjort på platsen av bl.a. omfattningen av avfall sammantaget med de halter av bekämpningsmedel som uppmäts i markproverna framgår dock att det inte heller kan ha varit fråga om helt obetydliga mängder avfall utan att det i stället rört sig om en beaktansvärd mängd sådant avfall.

Hovrätten finner således styrkt att L.E. omkring den 3 juli 2000 på fastigheten Ebbarp 1:3 inom Helsingborgs kommun, omedelbart invid Hasslarpsån, har hållt ut och försökt elda upp farligt avfall i form av bekämpningsmedel/fenoxysyror, burkar med färgrester och spillolja. Det har i målet framkommit att 2,4,5-triklorfenoxysyra är förbjudet i Sverige sedan år 1977.

Fråga är här efter huruvida L.E. genom sitt förfaringsätt har förorenat mark, vatten eller luft på ett sätt som medför eller kan medföra sådana hälsorisker för människor eller sådana skador på djur eller växter som inte är av ringa betydelse eller annan betydande olägenhet i miljön. För miljöbrott är det för

straffansvar tillräckligt att det förelegat en abstrakt fara. Det skall vara fråga om en praktiskt beaktansvärd risk. Det är tillräckligt för ansvar att det typiskt sett föreligger en risk för en miljöskadlig effekt. Den miljöskadliga effekten behöver alltså inte beläggas i det enskilda fallet (se prop. 1997/98:45 del 2 s. 304).

Det har i utredningen inte specificerats några skador, kortvariga eller långsiktiga, som uppkommit eller kunnat uppkomma genom gärningen. Däremot har det framlagts en allmän beskrivning av ämnenas farlighet samt av farligheten av att förbränna flera olika gifter ihop. Genom resultaten av analysrapporterna, L.-Å.F:s beskrivning av hur det sett ut på platsen - med uppgift om två rännilar som gått från eldningsplatsen mot ån där något runnit ner i vattnet - samt T.S:s uppgifter om att det vid förbränning av kemikalier med klor bildas dioxiner finner hovrätten utrett att det vid eldningen skett en förorening av mark, vatten och luft. Det föreligger enligt hovrättens mening inte någon som helst tveksamhet om att L.E:s handlande typiskt sett medfört en risk för miljöskadlig effekt.

L.E. har i målet påpekat att det aktuella området är ett odlingslandskap där det normalt sker utsläpp. Vid en jämförelse mellan de olika analysrapporterna, och då särskilt resultaten av vattenproverna, samt med hänsyn till vad de hörda uppgett angående denna fråga förefaller det klart att det förekommit även andra föroreningar i området. Beträffande s.k. kumulativ förorening uttalade departementschefen under lagstiftningsarbetet avseende införande av miljöbrottet i BrB (se prop. 1980/81:108 s. 10 f.) att en förorening givetvis bör kunna föranleda straffansvar även i det fallet att den miljöskadliga effekten uppstår på grund av kumulation med andra föroreningar. I förevarande fall är klarlagt att den huvudsakliga föroreningen i miljön kring eldningsplatsen är förorsakad av L.E:s handlande. Den ovisshet som kan finnas angående andra nedsmutsningskällor är således inte en omständighet som i sig kan föranleda strafffrihet.

Det framstår som klart att L.E. agerat med full visshet om vad han gjort och att han var fullt medveten om farligheten av sitt handlande.

Med hänsyn till det anförda skall L.E. dömas för miljöbrott.

Åklagaren har gjort gällande att brottet är att bedöma som grovt med hänsyn till förfaringssättet, då det vållat eller kunnat vålla varaktiga skador av stor omfattning eller annan betydande olägenhet i miljön.

Av utredningen framgår att det varit fråga om en ofullständig förbränning av flera farliga ämnen under helt okontrollerade former samt att det under sådana omständigheter fanns risk för att andra och farligare föreningar skulle bildas. Det finns skäl att se mycket allvarligt på förfarandet att elda bekämpningsmedel. Enligt hovrättens mening talar L.E:s förfaringssätt samt

hans uppsåtliga handlande och nonchalans när det gäller ämnenas farlighet för att brottet skall bedömas som grovt. Å andra sidan har det inte framkommit annat än att det varit fråga om en engångsföreteelse. Det finns inte heller underlag i målet för att slå fast att handlandet orsakat varaktig skada av stor omfattning eller att det har rört sig om mycket stora mängder farligt avfall. Sammantaget finner hovrätten, liksom tingsrätten, att brottet inte är att anse som grovt. Även om brottet inte är att bedöma som grovt finns det dock anledning att se allvarligt på gärningen.

Påföljdsfrågan

I förarbetena till MB framgår angående straffmätning och påföljdsval följande: "Straffmätning och påföljdsval för brott mot balkens bestämmelser måste liksom i andra sammanhang ske med utgångspunkt från omständigheterna i det enskilda fallet. Som tidigare anförts kan straffvärdet av en överträdelse variera kraftigt beroende på såväl de objektiva omständigheterna som gärningsmannens uppsåt eller grad av oaktsamhet. Exempel på försvårande omständigheter kan vara att gärningen har begåtts systematiskt, varit omfattande, inneburit vilseledande av myndighet, eller inneburit stora risker för människors hälsa, miljön eller utrotningshotat djur eller växtart. Vissa gärningar bör liksom i dag anses vara av så allvarlig art att det kan finnas skäl att döma till en frihetsberövande påföljd även om detta inte är motiverat enbart på grund av straffvärdet eller den tilltalades tidigare brottslighet. Ett exempel på sådan gärning inom miljörättens område är att plundra utrotningshotade fåglars bon. Andra exempel är att uppsåtligen hålla ut farliga kemikalier och att uppsåtligen göra sig skyldig till betydande överutsläpp för ekonomisk vinnings skull." (Se prop. 1997/98:45 Del 1 s. 528 f.)

Omständigheterna kring den nu aktuella gärningen är sådana att den från straffvärdeshänsyn ligger långt över gränsen för att ett bötesstraff kan anses vara en tillräckligt ingripande påföljd. Fråga är då om brottet är av sådan art att det bör föranleda en frihetsberövande påföljd. Det finns inte några rättsfall från HD som anger att och i så fall när miljöbrott är av sådan art att det råder presumtion för fängelse. I avsaknad av sådan praxis bör försiktighet råda att bedöma miljöbrott som artbrott och enligt hovrättens mening bör det, för ett brott som inte bedöms som grovt, vara fråga om ett mer extremt fall än vad som nu är för handen för att det skall bedömas vara av sådan art som presumerar fängelse som påföljd. Enligt vanliga regler för påföljdsbestämning bör påföljden därför bestämmas till villkorlig dom med dagsböter.

Vid bestämmande av antalet dagsböter beaktar hovrätten att det, utan L.E:s förskyllan, gått lång tid sedan brottet begicks. Hovrätten finner dock inte skäl att härvid beakta L.E:s ålder. Antalet dagsböter kan stanna vid 60. L.E., som är delägare till en lantbruksfastighet, har inte närmare kunnat precisera sin förmögenhet. Hovrätten bestämmer dagsbotsbeloppet till skäliga 100 kr.

Domslut

Hovrätten ändrar tingsrättens domslut på så sätt att hovrätten bestämmer påföljden till villkorlig dom med dagsböter 60 å 100 kr.

Nämndemannen Tranje Danielsson var skiljaktig och anförde:

Det är enligt min mening inte utrett att L.E. gjort sig skyldig till annat än det han erkänt, dvs. att han eldat cirka femton förvaringskärl om 25-30 liter med små rester av spillolja. Han skall därför dömas för miljöbrott till dagsböter 60 å 100 kr.

Högsta domstolen

Riksåklagaren överklagade och yrkade att HD skulle döma L.E. för grovt miljöbrott till ett fängelsestraff. Även för det fall att brottet inte bedömdes som grovt yrkade riksåklagaren att påföljden skulle bestämmas till fängelse.

L.E. bestred ändring.

Målet avgjordes efter huvudförhandling.

HD (justitieråden Munck, Regner, referent, Lundius, Lindeblad och Widebeck) meddelade den 25 april 2005 följande dom:

Domskäl

Hovrättens dom har överklagats av riksåklagaren såvitt gäller brottsrubricering och påföljd. HD:s prövning av målet begränsas därmed genom bestämmelserna i 51 kap. 23 a § och 55 kap. 15 § RB. Det betyder att HD skall utgå från den bedömning i skuldfrågan som hovrätten gjort i målet. Den gärning som alltså skall bli föremål för prövningen kan sammanfattas på följande vis. L.E. har tagit farligt avfall i form av bekämpningsmedel/fenoxysyror, burkar med färgrester och spillolja tillsammans med trädgårdsavfall och dylikt till en plats bredvid Hasslarpsån och där satt eld på detta avfall. Före eldningen har han på platsen hållt ut farligt avfall i form av bekämpningsmedel och spillolja. Det är inte fastställt vilka kvantiteter farligt avfall det varit fråga om i vidare mån än att det rört sig om en beaktansvärd mängd sådant avfall. En här aktuell fenoxisyra, 2,4,5-triklorfenoxisyra (mest känd under beteckningen hormoslyr) är förbjuden i Sverige sedan år 1977. Det är inte utrett vilka skador som kan ha uppkommit, men det har vid eldningen skett en förorening av mark, vatten och luft och L.E:s handlande har typiskt sett medfört risk för miljöskadlig effekt. L.E. har agerat med full visshet om vad han gjort och varit fullt medveten om farligheten i sitt handlande.

Riksåklagaren har i första hand gjort gällande att brottet skall anses som grovt. Som exempel på omständigheter som kan föranleda att ett miljöbrott bedöms som grovt anges i 29 kap. 1 § andra stycket MB att det har vållat eller kunnat vålla varaktiga skador av stor omfattning eller gärningen annars varit av särskilt farlig art. Enligt riksåklagaren har L.E:s brott varit av särskilt farlig art, och det har då åberopats särskilt hans uppsåtliga handlande och nonchalans när det gäller ämnenas farlighet samt att dessa ofullständigt förbränts under okontrollerade former och att det då bildats dioxiner som är bland de giftigaste ämnena vetenskapen hittills identifierat.

Den gärning som hovrätten funnit styrkt avser beaktansvärda mängder farligt avfall, låt vara att avfallsmängden är föremål för stor osäkerhet. De ämnen som vid förbränning kunnat bilda dioxiner har dock bara varit en del av det farliga avfallet. Det går inte att med säkerhet säga att just faran med dioxiner i detta fall skall medföra att gärningen skall anses ha varit av särskilt farlig art. Inte heller omständigheterna i övrigt medför att brottet bör bedömas som grovt. Med de angivna utgångspunkterna får det också anses att underlag saknas för att betrakta straffvärdet som högre än ett par månaders fängelse. I andra hand har riksåklagaren gjort gällande att brottet bör betraktas som ett s.k. artbrott och L.E. dömas till fängelse. Det har därvid åberopats att det i förarbetena till MB uttalats att vissa gärningar bör anses vara av så allvarlig art att det kan finnas skäl att döma till en frihetsberövande påföljd även om detta inte är motiverat enbart på grund av straffvärdet eller den tilltalades tidigare brottslighet. Som exempel har då nämnts att uppsåtligen hålla ut farliga kemikalier och att uppsåtligen göra sig skyldig till betydande överutsläpp för ekonomisk vinnings skull. (Se prop. 1997/98:45 del. 1 s. 528.) Vid bedömningen av frågan om ett brott skall anses vara av den arten att det föreligger en presumtion för fängelsestraff är det av avgörande betydelse om allmänpreventiva hänsyn kan anses göra sig gällande med särskild styrka. HD har bl.a. i rättsfallen NJA 1992 s. 190, 1999 s. 561, 2002 s. 265 och 2003 s. 307 behandlat motsvarande fråga beträffande andra brottstyper. Av rättsfallen framgår att lagstiftarens uppfattning är av förstahandsbetydelse men också att det vid sidan av brottstypen ofta är brottslighetens karaktär och omständigheterna kring brottet som skall tillmätas betydelse när man avgör om detta är av den arten att fängelse bör ådömas. Beroende på presumptionens styrka har straffvärdet i det särskilda fallet ibland tillagts avgörande vikt.

Uppsåtligt eller grovt vårdslöst handhavande av farliga kemikalier på sådant sätt att allvarliga risker kan uppkomma för omgivningen tillhör utan tvekan de brottstyper som det ter sig särskilt angeläget att motverka. Även andra faktorer - såsom att brott av det slaget kan vara svåra att upptäcka och att fängelsestraff på detta område kan ha större preventiv betydelse än i många andra sammanhang - talar för att det bör finnas en viss presumtion för fängelsestraff. Det anförda ger emellertid inte ens i belysning av det förut berörda motivuttalandet underlag för att betrakta presumptionen som så stark vid denna typ av brott att den gör sig gällande redan i ett fall som det

förevarande.

Med hänsyn till det anförda skall hovrättens domslut fastställas.

Domslut

HD fastställer hovrättens domslut.

HD:s dom meddelad: den 25 april 2005.

Mål nr: B 4647-04.

Lagrum: 29 kap. 1 § MB.

Rättsfall: NJA 1992 s. 190, NJA 1999 s. 561, NJA 2002 s. 265 och NJA 2003 s. 307.

Sökord: Miljöbrott; Brottspåföljd; Förorening; Gift
